

વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃધ્ધોના સામાજિક સમાયોજનનો અભ્યાસ :બાળકોની સંખ્યાના

સંદર્ભમાં

:સંશોધક:

ડૉ. જીજ્ઞેશ એચ. ટાપરિયા

અધ્યક્ષ, મનોવિજ્ઞાન વિભાગ

ગુજરાત આર્ટ્સ અને કોમર્સ કોલેજ, (સાંજની) અમદાવાદ

પ્રસ્તાવના :-

મનુષ્ય જન્મથી માંડીને મૃત્યુ સુધી સમાજમાં રહીને પોતાનું જીવન જીવે છે. જીવન દરમ્યાન મનુષ્ય દરેક અવસ્થામાંથી પસાર થવું પડે છે. મનુષ્ય જીવનના વિકાસ અવસ્થાના તબક્કામાં બાલ્યાવસ્થા, યુવાવસ્થા અને વૃધ્ધાવસ્થા આ ત્રણ તબક્કાઓ ખૂબ જ મહત્વના છે. દરેક અવસ્થામાં શારીરિક, માનસિક ફેરફારો થાય છે. મનુષ્યની વૃદ્ધિ અટકી જાય છે અમુક સમય પછી, પરંતુ વિકાસ એ સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે. આજે માનવી પોતાની જીવન જરૂરીયાતો સંતોષવા તેમજ સુખ-શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઘડિયાળના કાંટાની જેમ દોડે છે. આધુનિક યુગવિજ્ઞાનિક અને ટેકનોલોજીનો હોવાથી મનુષ્યો પણ યંત્રવતુ થતા જાય છે.

આધુનિક ટેકનોલોજીને કારણે વિશ્વ નાનું થઈ ગયું છે. વિશ્વમાં રહેલા માનવીઓ પણ યંત્રોની જેમ દોટ મૂકે છે. માનવજીવન પણ વધુને વધુ જટીલ બનતું ગયું છે. માનવીમાં રહેલ મૂલ્ય શિક્ષણ ઘટતું જાય છે. મનુષ્યમાં રહેલી દયા, ભાવના, પ્રેમ, હમદર્દી દિવસેને દિવસે ઘટતી જાય છે. માનવી ભદ્રસમાજમાં પ્રતિષ્ઠા મેળવવા માટે પોતાના ઘરના સભ્યોને સમય નથી આપી શકતો. ખાસ કરીને ઘરમાં રહેતા વૃદ્ધો તરફ ધ્યાન આપી શકતો નથી. વૃદ્ધોની પણ ઘણી સમસ્યાઓ હોય છે. કારણ કે વૃધ્ધાવસ્થામાં વ્યક્તિની દરેક પ્રકારની શક્તિ ક્ષિણ થઈ જાય છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં ઘણીવાર વૃધ્ધો પણ પોતાના સ્વભાવને કારણે ઘરમાં સમાયોજન સાધી શકતા નથી. વૃધ્ધોને પોતાનું જીવન બીજાને આધારે જીવવું પડે છે. વૃદ્ધોને આધારે મોટા થનાર પોતાના જ સંતાનોને પોતાના માતા-પિતાને વૃધ્ધાવસ્થામાં આધાર આપવો ગમતો નથી. જેને

કારણે વૃધ્ધોની જવાબદારીથી મુક્ત થવા માટે પોતાના જ વૃદ્ધ માતા-પિતાને વૃધ્ધાશ્રમમાં મુકવામાં આવે છે.

વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃધ્ધોને પોતાના ઘર, પુત્રોથી દૂર રહેવું પડતું હોવાથી સામાજિક સમાયોજન અનુભવાય છે. સમૂહમાં રહેતા હોવાથી ક્યારેક માનહાનિ પણ થાય છે. વૃધ્ધોએ ઘણી સમસ્યામાંથી પસાર થવું પડે છે અને સમસ્યાઓની હારમાળા હોય છે. જેવી કે, વૃધ્ધોની શારીરિક શક્તિ ક્ષીણ થઈ ગઈ હોવાથી પોતે સામાજિક સમાયોજન અનુભવે છે. અહમ ઘવાય છે. તેમજ ઘણી સમસ્યાઓ હોવાથી સમાયોજન સાધવામાં મુશ્કેલીઓ પડે છે. વૃધ્ધોની સમસ્યાનું સમાયોજન સાધવા માટે મદદરૂપ થઈ શકે તે વિચારથી સંશોધકે પ્રસ્તુત સમસ્યા પર અભ્યાસ કરવાનું પસંદ કરેલ છે.

સમસ્યા કથન:-

“A Study of Social Adjustment among Old Age Citizen: Reference to Child”
“વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃધ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનનો અભ્યાસ. :બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભમાં”

સંશોધનના હેતુઓ:-

(૧) બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભમાં વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃધ્ધોના સામાજિક સમાયોજન અને જાણકારી મેળવવી.

સંશોધનની ઉત્કલ્પનાઓ –

H01 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમાં બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.

H02 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમાં બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 1 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.

- H03 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 2 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H04 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 3 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H05 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 4 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H06 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 1 અને 2 બાળકોની સંખ્યા કરતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H07 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 1 અને 3 કરતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H08 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 1 કરતા અને 4 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H09 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 2 કરતા અને 3 કરતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H010 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 2 બાળકોની સંખ્યા કરતા અને 4 કરતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.
- H011 વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 3 બાળકોની સંખ્યા કરતા અને 4 કરતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.

સંશોધનના પરીવર્ત્ય:-

પરીવર્ત્યને ચલ કે રાશિ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. પરીવર્ત્યનો શાબ્દિક અર્થ થાય છે. 'વેરી કરવું' કે 'પરિવર્તન કરવું', પરીવર્ત્યના વિવિધ પ્રકારો હોય છે. કોઈ વસ્તુ ઘટના કે એવા ચલ કે સ્થિતિને પરીવર્ત્ય કહે છે. જેમાં બે બાબતો જોવા મળતી હોય. એક તો એ કે તેમાં માત્રાત્મક પરિવર્તન શક્ય હોય અને તેને માપી શકાય. બીજી બાબત એ છે કે તે પોતે અસર પામી શકે અથવા બંનેને અસર પહોંચાડી શકે. અલગ-અલગ મનોવૈજ્ઞાનિકોએ પરિવર્ત્યોની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે.

પોસ્ટમેન અને ઈગન(૧૯૯૫)ના મત મુજબ

"પરિવર્ત્ય એવું લક્ષણ છે, જેમાં અનેક પ્રકારના મૂલ્યો હોઈ શકે."

ડી. એમેટો(૧૯૮૦)ના મત અનુસાર

વસ્તુઓ, ઘટનાઓ અથવા વ્યક્તિઓના માપી શકાય તેવા કોઈ પણ ગુણધર્મ અથવા લક્ષણને પરીવર્ત્ય કહે છે."

સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય :-

સામાન્ય રીતે સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય એ માપન કરાતા વર્તન પાસા ઉપર અસર કરતું એવું પરીવર્ત્ય છે, જેનું પ્રયોગ કરતાં સીધું અથવા પસંદગીની પ્રક્રિયા દ્વારા હસ્ત પ્રયોજન કરે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય એટલે પ્રયોગમાં પરિવર્ત્યની અસર તપાસવાની છે, તેવું પરીવર્ત્ય

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નીચે પ્રમાણેના સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યો અને તેની કક્ષા છે.

ક્રમ	સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય	કક્ષાઓ
૧	બાળકોની સંખ્યા	1. 0
		2. 1
		3. 2
		4. 3
		5. 4

પરતંત્ર પરિવર્ત્ય:-

સ્વતંત્ર પરિવર્ત્યના હેતુ પ્રયોજનથી જે વાર્તાનિક પરિવર્ત્ય ઉપર અસર થાય છે. તેને નિરીક્ષિત કે આધારિત પરિવર્ત્ય કહેવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત સંશોધનમાં નીચેના પરીવર્ત્યને પરતંત્ર પરિવર્ત્ય તરીકે નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા.

૧. વૃધ્ધોનું સમાયોજન:

સંશોધનના સાધનો:-

સંશોધનની શુદ્ધતા તથા સફળતા તેના દ્વારા મેળવવામાં આવેલી શુદ્ધ સાચી માહિતી પર આધાર રાખે છે. સંશોધક પોતાના અધ્યયનને સફળ બનાવવા જદા જુદા સાધનોનો ઉપયોગ કરે છે.

સંશોધક દ્વારા રચવામાં આવેલ ઉત્કલ્પનાની ચકાસણી કરવા માટે તથા અધ્યયનને સાર્થક બનાવવા માટે સંશોધક યોગ્ય સાધનની પસંદગી કરે છે. પ્રસ્તુત માહિતી મેળવવા માટે નીચેના સાધનોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

વ્યક્તિગત માહિતી પત્રક:

વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃધ્ધોની વ્યક્તિગત બાબતો અંગેની માહિતી મેળવવા માટે સંશોધક દ્વારા વ્યક્તિગત માહિતી પત્ર તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. જેમાં વૃધ્ધોની જાતિનો પ્રકાર, વૃધ્ધોનું શિક્ષણ અને વૃધ્ધો ક્યા વિસ્તારમાંથી આવે છે, વૃધ્ધાશ્રમનું વાતાવરણ, વૃધ્ધાવસ્થામાં પડતી મુશ્કેલીઓ, વૃધ્ધોની માસિક બાળકોની સંખ્યા વગેરેની માહિતી એકત્રિત કરવા માટે વ્યક્તિગત માહિતી પત્રક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ ઉપરાંત નીચે મુજબની તુલાઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો .

૧ . સામાજિક સમાયોજન માપન તુલા

સંશોધનનો નિદર્શ:

પ્રસ્તુત સંશોધનના હેતુને ધ્યાનમાં રાખી જૂનાગઢ જિલ્લાના ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારનાં વૃધ્ધાશ્રમમાં રહેતા ૪૮૦ વૃધ્ધોને પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા.

માહિતી એકત્રીકરણ:

પ્રસ્તુત સંશોધનમાં વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનનો અભ્યાસ કરવાનો હેતુ છે. તેને ધ્યાનમાં રાખીને જે ઉત્કલ્પનાઓ રચવામાં આવી હતી તેની ચકાસણી કરવાના હેતુથી વિશ્વસનીય અને આધારભૂત તથા પ્રામાણિક માહિતી એકઠી કરવા માટે યોગ્ય પ્રામાણિક સાધનો મેળવવા આવશ્યક છે. તેથી અહીં એવી સંશોધનિકાઓ તથા પ્રશ્નાવલી વાપરવામાં આવી છે જેની વિશ્વસનીયતા તથા યથાર્થતા ઉચ્ચ જોવા મળેલ હતી.

હેતુને આધારે કુલ ૪૮૦ વૃદ્ધોના નિદર્શને ધ્યાનમાં લઈ માહિતી એકત્રિત કરવામાં આવી હતી આ માહિતી એકત્રિત કરવા માટે પ્રશ્નાવલી પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રશ્નાવલી દ્વારા વૃદ્ધોને રૂબરૂ મળી પ્રશ્નાવલીમાં પોતાના અભિપ્રાય જણાવવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. વૃદ્ધોની રૂબરૂ મુલાકાતથી તેમને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર મેળવવામાં ઉત્સાહ જણવાઈ રહે તેવા વાતાવરણમાં માહિતી મેળવવાનું કાર્ય વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના અનુકુળ સમય મુજબ વૃદ્ધાશ્રમની પૂર્વમંજૂરીથી પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હતું. આંકડાકીય પ્રયુક્તિઓ:

કોઈપણ પ્રકારના સંશોધનમાં આંકડાશાસ્ત્ર ઘણું જ મહત્વનું છે. સંશોધનને સફળ બનાવવામાં તેની માહિતીનું ધોગ્ય વિશ્લેષણ કરવા માટે અને સાચા અને પ્રમાણિક તારણ તારવવા માટે, આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓનું જ્ઞાન સહાયભૂત બને છે.

પ્રસ્તુત અભ્યાસમાં નીચેની આંકડાશાસ્ત્રીય પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરી માહિતીની સંખ્યાત્મક અને ગુણાત્મક વિશ્લેષણ કરવામાં આવી હતી જેમાં ANNOVA Test (F) અને 't' કસોટીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો.

પ્રસ્તુત સંશોધન પરિણામો યોગ્ય તથા વિશ્વાસ પાત્ર સ્થિતિઓ વડે તારવી પછી પરિણામોને યોગ્ય સુંદર આકર્ષક રીતે રજૂ કરવા માટે કોષ્ટક વડે તથા યોગ્ય ગણતરી દર્શાવી પરિણામોની રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી. તેના તારણો તારવવામાં આવ્યા છે. આ તારણોને આધારે ભવિષ્યના સૂચિતાર્થો કરવામાં આવ્યા છે. અધ્યયનમાં રહેલી

મર્યાદાઓ દર્શાવી તેના આંધારે ભવિષ્યમાં અન્ય કેવા સંશોધનો કરી શકાય તે પણ જણાવવામાં આવ્યું છે.

પરિણામ અને ચર્ચા:

વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યા અને સામાજિક સમાયોજનનું પરીક્ષણ:

વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોને બાળકોની સંખ્યાના આધારે નીચે મુજબના પાંચ જુથમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા હતા.

1. 0
2. 1
3. 2
4. 3
5. 4

કોષ્ટક નંબર: 1

વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભમાં સામાજિક સમાયોજનના મધ્યકો દર્શાવતું કોષ્ટક

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Social Adjustment Number of Child *	Between Groups	712.16	4	178.04	1.12	NS
	Within Groups	75260.43	475	158.44		
	Total	75972.59	479			

વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોની સામાજિક સમાયોજન પર બાળકોની સંખ્યાની અસર જોવા મળે છે કે કેમ તેની માહિતી ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં રજૂ કરવામાં આવી છે. જેમાં જણાય છે કે અહીં પ્રાપ્ત F મુલ્ય 1.12 છે જે સાર્થક જોવા મળ્યું નથી. તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 1 નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. આ પરિણામને વધારે સ્પષ્ટ સમજવા માટે તેમની વચ્ચે ટી મુલ્ય શોધવામાં આવ્યું છે જે નીચેના કોષ્ટકમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

કોષ્ટક નંબર: 2

વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભમાં સામાજિક સમાયોજનના મધ્યકો અને ટી મુલ્ય

Number of Child	N	Mean	SD	SEM	SED	t'	Sig.
0 Vs 1	1	42.00			11.74	0.9	NS
	128	31.38	11.696	1.034			
0 Vs 2	1	42.00			13.01	1.01	NS
	173	28.75	12.974	0.986			
0 Vs 3	1	42.00			12.67	0.97	NS
	125	29.64	12.616	1.128			
0 Vs 4	1	42.00			13.43	0.28	NS
	53	30.89	13.301	1.827			
1 Vs 2	128	31.38	11.696	1.034	1.45	1.81	NS
	173	28.75	12.974	0.986			
1 Vs 3	128	31.38	11.696	1.034	1.53	1.13	NS
	125	29.64	12.616	1.128			
1 Vs 4	128	31.38	11.696	1.034	1.99	0.25	NS
	53	30.89	13.301	1.827			
2 Vs 3	173	28.75	12.974	0.986	1.51	0.59	NS
	125	29.64	12.616	1.128			
2 Vs 4	173	28.75	12.974	0.986	2.05	1.04	NS
	53	30.89	13.301	1.827			
3 Vs 4	125	29.64	12.616	1.128	2.1	0.59	NS
	53	30.89	13.301	1.827			

ઉપરોક્ત કોષ્ટકમાં વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભે તેમના સામાજિક સમાયોજનના મધ્યકના પ્રાપ્તાંકો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

પ્રથમ તુલનામાં 0 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 42.00 છે અને 1 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક

સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 31.38 છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 0.9 છે જે સાર્થક નથી. તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 2 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 1 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

બીજી તુલનામાં 0 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 42.00 છે અને 2 ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 28.75 છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 1.01 છે જે આંકડાકીય સાર્થકતા ધરાવતું નથી તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 3 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 2 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

ત્રીજી તુલનામાં 0 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 42.00 છે અને 3 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 29.64 છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 0.97 છે જે આંકડાકીય સાર્થકતા ધરાવતું નથી તેથી ઉત્કલ્પના નંબર:4 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 3 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 3 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

ચોથી તુલનામાં 0 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 42.00 છે અને 4 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક

સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 30.89 છે. આ બંને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 0.28 છે જે આંકડાકીય સાર્થકતા ધરાવતું નથી તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 5 "વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 0 અને 4 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં." નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 4 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

પાંચમી તુલનામાં 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 31.38 છે અને 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 28.75 છે. આ બંને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 1.81 છે જે સાર્થક જોવા મળ્યું નથી. તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 6 "વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 1 અને 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં." નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 2 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

છઠ્ઠી તુલનામાં 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 31.38 છે અને 3 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 29.64 છે. આ બંને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 1.13 છે જે સાર્થક જોવા મળ્યું નથી. તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 7 "વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 1 અને 3 બાળકોની સંખ્યા કરતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં." નો અસ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 3 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

સાતમી તુલનામાં 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 31.38 છે અને 4 કરતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 30.89

છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 0.25 છે જે સાર્થક જોવા મળ્યું નથી તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 8 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 1 બાળક ધરાવતા અને 4 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 4 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

આઠમી તુલનામાં 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 28.75 છે અને 3 બાળકોની સંખ્યા ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 29.64 છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 0.59 છે જે સાર્થક જોવા મળ્યું નથી તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 9 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 2 બાળકો ધરાવતા અને 3 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 3 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

નવમી તુલનામાં 2 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 28.75 છે અને 4 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 30.89 છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 1.04 છે જે સાર્થક નથી. તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 10 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોના બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 2 બાળકો ધરાવતા અને 4 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, 2 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધો અને 4 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

દસમી તુલનામાં 3 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો મધ્યક 29.64 છે અને 4 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકનો

મધ્યક 30.89 છે. આ બન્ને વચ્ચેનું 'ટી' મુલ્ય 0.59 છે જે સાર્થક નથી તેથી ઉત્કલ્પના નંબર: 11 “વૃદ્ધાશ્રમમાં રહેતા વૃદ્ધોમા બાળકોની સંખ્યાના સંદર્ભ 3 બાળકો ધરાવતા અને 4 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનના પ્રાપ્તાંકો વચ્ચે સાર્થક તફાવત જોવા મળશે નહીં.” નો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે અને તારણ તારવવામાં આવે છે કે, 3 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધો અને 4 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

તારણો:

1. બાળકોની સંખ્યાની આંતરક્રિયાની અસર સાર્થક જોવા મળી નથી.
2. એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
3. એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
4. એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 3 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
5. એક પણ બાળક ન ધરાવતા અને 4 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધોના સામાજિક સમાયોજનમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
6. 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 2 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
7. 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 3 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
8. 1 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 4 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
9. 2 બાળક ધરાવતા વૃદ્ધો અને 3 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં કોઈ તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

10. 2 બાળકો ધરાવત વૃદ્ધો અને 4 ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.
11. 3 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધો અને 4 બાળકો ધરાવતા વૃદ્ધોમાં સામાજિક સમાયોજનની બાબતમાં તફાવત જોવા મળ્યો નથી.

Reference

- ભટ્ટ, કુસુમબેન કે, (૨૦૦૦), "ચિકિત્સા મનોવિજ્ઞાન ભાગ-૨" યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ.
- ત્રિવેદી, એમ.ડી. અને પારેખ બી.યુ. "શિક્ષણમાં આંકડાશાસ્ત્ર" યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ.
- શાહ, દિપક આર.(૨૦૦૯-૨૦૧૦), "મનોવિજ્ઞાનની સંશોધન પદ્ધતિઓ", સી. જમનાદાસની કંપની.
- યાજ્ઞિક એલ.આર. અને ઢીલા બી.ડી., ચોથાણી કે.બી.(૨૦૦૫), સંશોધન પદ્ધતિ(વાર્તાનિક વિજ્ઞાનોમાં) અક્ષર પબ્લિકેશન, અમદાવાદ.
- શાહ, વિમળા પી.,(૧૯૮૮), 'સંશોધન અહેવાલ લેખન',યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ.
- ચાવડા, અર્પિતા જે.(૨૦૧૦), "ગામડા અને શહેરમાં નોકરી કરતા અને સ્વતંત્ર વ્યવસાય કરતા યુવાનોનું કાર્યમૂલ્ય અને આવેગિક પરિપક્વતાનો અભ્યાસ", સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વિદ્યાનગર.
- દેસાઈ એચ.જી. અને કે. જી. દેસાઈ : "સંશોધન પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ " યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, છટ્ટી આવૃત્તિ ૧૯૯૭.
- સુરેશ પારેખ : "અપ્રાયલિય આંકડાશાસ્ત્ર "પ્રકાશક : એલ.સી. પારેખ : પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૯૯૮.